Тема 33 - Източен горнотракийско-родопски район

Публикувано от **Simonsita** на **20.02.2010**

ТЕМА 33

ИЗТОЧЕН ГОРНОТРАКИЙСКО-РОДОПСКИ РАЙОН

Източният Тракийско-Родопски регион се формира под въздействието на здравите производствени и трудови връзки между низинните и планинските части от територията му. Тези връзки се основават на взаимното допълване в демографско и стопанско отношение на тези части от територията. Значителна роля за формирането на региона изиграва развитието на енергетиката в "Марица-Изток" и "Марбас", както и на леката и ХВП на базата на богатата суровинна селскостопанска база.

I. Географско положение, граници и териториален обхват.

Регионът обхваща южните склонове на Стара планина, Казанлъшкото поле, Сърнена Средна гора, Хасковското и Старозагорско полета, Източни Родопи. Площта на територията му е 13886,9 км^2 или 12,5% от територията на България.

На север регионът граничи по билото на Стара планина със Северния централен регион. Тази граница се пресича от автомобилни пътища през Шипченски проход и Хаинбоаз и ж.п. линията от Русе за Кърджали /Подкова/.

Източната граница на региона в географско отношение не е ясно очертана, като единствено южните части от тази граница са по река Тунджа. През нея преминават трасетата на важни автомобилни и ж.п. линии от София за Черноморието /задбалканската ж.п. линия, трасето на автомагистрала “Тракия”, задбалканският автомобилен път, шосейният път от Тополовград за Елхово-Средец-Бургас и др./.

Южната граница на Източния Тракийско-Родопски регион съвпада с част от държавните граници на България с Турция и Гърция. Все още възможностите на тези граници не са усвоени напълно в стопанско отношение. С очакваното откриване на ГКПП с Гърция на прохода “Маказа” връзките на Източни Родопи с Егейско море ще бъдат възстановени до голяма степен, а това ще спомогне за стопанското развитие на целия регион и главно на Родопската му част. Засега обаче целият трафик на товари и пътници към Турция и Гърция преминава през

ГКПП ”Капитан Андреево” и ГКПП ”Орменион”.

С най-голямо значение за стопанството и населението на региона е западната му граница, през която се осъществяват връзките със столицата и Пловдив.

Границите на региона съвпадат с административните граници на областите Стара Загора, Хасково и Кърджали, с което връзките между селищата са установени отдавна и това е предпоставка и за бъдещото им поддържане.

II. Природни условия и ресурси.

Различията на природните условия в отделните части на Източния Тракийско-Родопски регион оказват силно влияние върху стопанското развитие, трудовите и производствени връзки в територията му и неговата стопанска специализация в национален мащаб.

1. **Релефът** на територията е разнообразен. От север на юг се редуват следните релефни форми:

а/. **Стара планина**. В границите на региона попадат южните склонове на Шипченски, Тревненски и Елено-Твърдишки дялове, които се спускат стръмно към Казанлъшкото поле. Транспортните връзки през тази част от Централна Стара планина се осъществяват през проходите Хаинбоаз и Шипченски /1200м/, както и през седловината Кръстец, през която преминава ж.п. линията от Русе за Кърджали /Подкова/.

б/. **Казанлъшкото поле** чрез своя релеф предоставя благоприятни условия за развитието на механизираното селско стопанство и транспорта. Значителна част от тази релефна форма е заета от селища.

в/. **Сърнена Средна гора** е с малка надморска височина, като най-високата й точка /връх Братан/ е едва 1236м. Това благоприятства развитието на селското стопанство, транспорта и селищната мрежа. Южно от Средна гора се намират Чирпанските височини, склоновете на които са заети с лозя.

Г/. **Старозагорското и Хасковско полета** са най-ниските части от територията на региона. Низинният им релеф в съчетание с климатичните и почвени условия е предпоставка за отглеждането на топлолюбиви технически култури /мента, лавандула, памук, тютюн и др./. През тях преминават и важни транспортни връзки между Западна и Източна България, както и трасетата на някои от трансевропейските транспортни коридори.

Д/. **Източни Родопи** заемат най-южните части от региона. Те се характеризират с малка надморска височина и голяма разчлененост. Това улеснява проникването на средиземноморското климатично влияние и не затруднява транспортните връзки.

Към територията на Източния Тракийско-Родопски регион се отнасят и западните склонове на Сакар, които също не са пречка за развитието на транспортната и селищна мрежа.

Във връзка с различните почвено-климатични, демографски и стопански условия в горепосочените релефни форми, основната част от икономическия потенциал на региона (около 65%) е концентрирана в низинните и котловинните му части.

2. Полезни изкопаеми. Разнообразието в геоложкия строеж на територията на Източния Тракийско-Родопски регион предопределя и разнообразието от полезни изкопаеми в него. С най-голямо значение за стопанското развитие са находищата на **лигнитни въглища** в “Марица-Изток” и “Марбас”. Общите запаси на двата басейна са около 87% от запасите на лигнитни въглища в България. Въглищата служат за основа на формиралата се енергийна база в региона, представена от едни от най-големите ТЕЦ в страната. Тази концентрация на добивни и преработващи енергийни производства и дейности обаче довежда до усложняването на екологичната обстановка чрез замърсяването на въздуха, водите и почвите.

Ограничени количества **кафяви въглища** се добиват край град Николаево, но тяхното качество е високо (калоричността им достига около 5000ккал, а пепелното им съдържание е едва 33%).

Голямо значение за стопанското развитие на региона имат находищата на руди /оловно-цинкови, хромови, полиметални/.

Оловно-цинкови руди се добиват от находищата в Ардино, Еньовче, Маджарово /Източни Родопи/ и на тяхна основа се развива цветната металургия в региона. Експлоатацията им през последните 10 години е силно намалена, а рудниците в Маджарово и флотационната фабрика са закрити. Същевременно рудодобивът в посочените селища влияе негативно върху екологичното равновесие. Добивът на **хромова руда** в Крумовградско все още не е преустановен, поради търсенето на

хрома като легираща съставка при производството на стомана. Продължава и експлоатацията на находището на **полиметални руди** в Устрем /Тополовградско/.

Важно стопанско значение за региона и страната имат находищата на **нерудни полезни изкопаеми**. **Варовикът,** добиван край село Братя Кунчеви се използва за производството на негасена и гасена вар. Край Раднево и с.Ковачево се добива **гипс**, използван за производството на медицински гипс и за циментопроизводството.

Широко приложение в строителството, геоложко-проучвателните работи и металургията имат бентонитът, трасът, азбестът, перлитът и др. **Трас и перлит** се добиват край селата Еньовче и Воденичарско, **азбест -** край с.Голямо Каменяне /Кърджалийско/. Край Джебел има **зеолити,** използвани в промишлеността и селското стопанство.

Със стопанско значение за региона са и находищата на **обикновени глини** край Любимец, Гълъбово, Подкова и на **мрамори** край Тополовград и Ивайловград**.**

3. Климатични условия и ресурси. Тяхното разнообразие предопределя до голяма степен разнообразието в почвите, хидроресурсите, флората и фауната в Източния Тракийско-Родопски регион. Поради вътрешнорегионалните различия в надморската височина и релефа съществуват и значителни различия в климатичните условия. Като цяло климатът е със средиземноморско влияние. Това се изразява в по-високите средногодишни температури /около 13°C/ и изместен валежен максимум в сравнение с останалите региони от Южна България. Най-изявено е **средиземноморското климатично влияние** в поречието на р.Арда и южните части на Хасковското поле. В посочените територии са чести засушаванията, които се отразяват неблагоприятно върху селскостопанските култури, като същевременно благоприятстват отглеждането на тютюн.

Климатът в Казанлъшкото и Старозагорското поле има **преходно-континентален** характер. Това, наред с почвените условия и производствения опит на населението, определя отглеждането на етерично-маслени култури, памук и други култури.

4. Водни ресурси. Основните водоизточници в Източния Тракийско-Родопски регион са реките Марица, Тунджа, Арда и техните притоци. Общият речен отток през територията на региона е около 14% от речния отток в страната. Водите на посочените реки се използват за напояване, електропроизводство и за промишлени нужди.

Територията на региона е богата и с грунтови води в терасите на реките, намиращи приложение основно за битови нужди. Като цяло водните ресурси в региона не се използват рационално. Това важи и за водите на термоминералните извори, употребявани основно за лечебни цели. Около тях се формират балнеолечебни комплекси като Старозагорските минерални бани, Павел баня, Хасковските минерални бани и др. Водите на минералния извор в Меричлери се използват и за питейни нужди.

5. Почви. Разнообразието в релефа, климата и хидроресурсите предопределят и разнообразието на почвените ресурси. Най-широко разпространение имат **канелените горски почви.** Те се срещат в Казанлъшкото поле, северните склонове на Източни Родопи, склоновете на Средна гора. Голяма част от площите им в Родопите са засегнати от ерозия. Върху канелените горски почви се отглеждат трайни насаждения, технически култури /лозя, овощия, тютюн и др./ и зърнени култури.

По долините на Тунджа, Марица и Арда са разпространени **алувиално-ливадните почви**, подходящи за засаждане на зеленчуци, технически култури и овощия.

В Горнотракийската низина основен почвен вид са **черноземите-смолници.** Върху тях се отглеждат памук, зеленчуци, зърнени, технически и овощни култури.

По южните склонове на Стара планина и северните склонове на Средна гора са разпространени **делувиални почви**, благоприятстващи развитието на етерично-маслени култури.

6. Горски ресурси. Те са ограничени в количествено и качествено отношение. Горският фонд заема около 38% от територията на региона. В Сърнена Средна гора има ограничени площи /без стопанско значение/ с **дъбови и букови гори** , а в Източни Родопи са развити ограничени масиви от иглолистни видове. По долините на реките са запазени ограничени по площ формации от **върби и тополи** , които се използват предимно за битови нужди.

III. Демографска ситуация.

В Източния Тракийско-Родопски регион живеят 882051д. или 10,7% от населението на България. През последните 10 години този процент намалява с около 1,95% годишно или 2 пъти по-бързо в сравнение с населението на България. Това се дължи основно на емиграциите към Турция, които са най-интензивни през периода 1989-1994г.

Най-населена е Старозагорска област /43,8% от населението на региона/, докато най-слабонаселена е Кърджалийска област /едва 23,9% от населението на региона/. Различните природни условия и нееднаквото социално-икономическо развитие на отделните части от региона са основните фактори за неравномерното разпределение на населението. Преди Освобождението, поради развитието на занаятите и селското стопанство, най-населени са Средногорието и Казанлъшкото поле. През периода 1912-1926г. в Горнотракийската низина и Източни Родопи се заселват много българи - бежанци от Егейска Тракия и Македония. През ХХв. в Източни Родопи се заселват много хора във връзка с развитието на рудодобива. През последните 10 години преобладават миграциите от юг на север във връзка с проблемите пред рудодобива в Кърджалийска област.

Средната географска гъстота на населението в региона е 63,5д./км^2, т.е. по-ниска от средната за страната. С максимална гъстота на населението изпъкват общините на Стара Загора, Хасково, Димитровград, Кърджали, Казанлък /над 100д./км^2/. Същевременно в общини като Братя Даскалови, Опан и други гъстотата е значително под средната. Природните и стопански условия в региона предопределят концентрацията на население във височинните пояси 100-200м и 300-500м.

Поради изразената специализация на региона в селското стопанство, делът на градските жители (59,9%) е по-нисък от средния за страната (68,0%). През последните 10 години броят на градските жители в региона намалява, като основните причини за това са безработицата и емиграциите. С минимален дял на градските жители е Кърджалийска област (33,6%), докато с максимален дял е Старозагорска област (68%).

Делът на мъжете в региона (49,0%) е по-висок в сравнение със страната, което се дължи главно на стопанската му специализация в тежката индустрия и традициите в демографското развитие на Родопите. Това се доказва и от факта, че в градовете мъжете са едва 48,9%, докато в селата делът им е 49,3%. С максимален дял (над 50%) са мъжете в населението на общините Ивайловград, Крумовград, Черноочене, Раднево, Любимец и Маджарово, което е доказателство за влиянието на стопански и етно-културни фактори върху половата структура на населението.

В тясна връзка с половата структура е и възрастовата структура на населението. В общините с преобладаване на мъжете населението се характеризира и с най-млада възрастова структура под въздействието на миграциите и естественото му възпроизводство. Най-застаряло е населението в селските общини на Старозагорска област /Опан, Братя Даскалови и др./. Средно за региона населението от подтрудоспособна възраст е около 21%, докато населението в пенсионна възраст е около 24%. Най-нисък е делът на пенсионерите в Кърджалийска област /15%/.

Върху демографското и стопанско развитие на Източния Тракийско-Родопски регион влияние оказват етническата и религиозна структура на населението. В региона живеят около 24% от етническите турци и 12,8% от циганите в България. Най-висока е концентрацията на етнически турци в Кърджалийска област, където делът им достига 65% от населението, при 11% в Хасковска и 5% в Старозагорска област.

Във връзка със застаряването на населението и характера на етно-културният му облик, регионът се отличава с някои особености на образователната структура. Висшистите са едва 4,3% от населението, като в Кърджалийска област те са само 2,9%, а в Старозагорска - 6,5%. Същевременно неграмотните са 4% от населението над 7г. възраст, като в Кърджалийска област делът им е 7,4% (най-висок дял за страната).

Поради емиграциите от региона и влошаването на полово-възрастовата структура на населението, през последните 10 години се стеснява естественото възпроизводство на жителите му. Брачността в региона е 4,3‰ (4,8‰ в градовете и 3,4‰ в селата) или под средната за страната, а нивото на раждаемосттта (8,5‰) е сред най-високите в страната. С най-висока брачност и раждаемост на населението се отличават общините от Източни Родопи, където обаче през последните 10 години смъртността бързо нараства и естественият прираст е отрицателен. Средната смъртност в региона е 13,3‰ (10,6‰ в градовете и 18,7‰ в селата), като стойността й е по-ниска от средната за България. Този факт е доказателство за сравнително по-благоприятната възрастова структура на населението от региона

на фона на страната. Под влиянието на ислямската религия, към която принадлежи голяма част от населението, нивото на разводимост в региона (0,8‰ средно, при 0,5‰ в селата) е по-ниско от средното за страната.

Детската смъртност в региона (13,0‰) е значително по-ниска от средната за страната и в сравнение с повечето региони, което говори за сравнително добро ниво на здравното обслужване.

Във връзка с негативните тенденции в раждаемостта и смъртността естественият прираст на населението е отрицателен във всички общини, включително и тези в Източни Родопи.

Под въздействието на различни фактори /стопански, религиозни, етно-културни и др./ миграционната подвижност на населението от региона е най-висока в страната (5%, при 2,3% за страната). През 1998г. миграционното салдо на региона е 0,3‰, като по този показател той отстъпва единствено на Югозападния регион. Това се дължи основно на факта, че на територията му са съсъредоточени производства с национално значение /ХП, енергетика, отглеждането на тютюн и др./, които поддържат висока заетост в условията на стопанска криза в страната. Високата безработица в рударските центрове на региона е определяща за отрицателното миграционно салдо в градовете и положителното салдо в селата.

Източният Тракийско-Родопски регион изпъква сред останалите региони в България с голямото участие на населението му в емиграциите от страната през последните 10 години /почти 25% от емигрантите са жители на региона/. Това се дължи на етнокултурния облик на населението и близостта до Република Турция.

Тенденциите в стопанското и демографско развитие на региона и спецификата в стопанската му специализация определят и редица особености в заетостта на населението му. Заетите в селското стопанство са над 25% от всички заети, при 23% за страната, докато заетостта в промишлеността е 46%, при 27,7% за страната.

Стопанските промени през последните 10 години довеждат до значително нарастване на безработицата в региона. В края на 1998г. броят на безработните е 52700д. или около 9,5% от всички безработни в страната. Същевременно в региона са регистрирани и най-голям брой свободни работни места - над 2200 в края на 1998г.

IV. Селища и селищна мрежа.

Селищната мрежа в Източния Тракийско-Родопски регион е изградена от 938 селища, от които 25 града и 912 села /до 1996г. 49 от селата имат статут на колибарски селища и махали/. Средната гъстота на селищната мрежа е

6,8селища/100км^2, като в Кърджалийска област тя достига 14,5селища/100км^2 , докато в Старозагорска област е едва 4селища/100км^2. Тези различия се дължат на различната снабденост с обработваема земя и различните условия за земеделие. Сред градовете преобладават тези с население под 10000ж. /64% от всичките/. Средната населеност на 1 селище е 940д. /21120д. за градовете и 388д. в селата/.

Най-голямото селище в региона е Стара Загора /148000ж./. С население над 50000д. са и градовете Хасково /79300ж./ и Казанлък / 57000ж./. С население от 25000 до 50000д. са градовете Кърджали /45300ж./и Димитровград /48800ж./. Най-малките градове в региона са Шипка /1630ж./, Маджарово /1200ж./, Меричлери /2400ж./ и Джебел /2760ж./.

Поради безработицата и поскъпването на живота, през последните 10 години намалява населението на всички градове в региона за сметка основно на отрицателния му естествен прираст. През 1998г. положителен естествен прираст е отчетен само в Джебел и Момчилград. Повечето градове в региона имат и отрицателно миграционно салдо, като изключение правят Ардино, Гълъбово, Джебел, Момчилград, Мъглиж, Николаево, Крумовград и Хасково.

Най-големите по население села /над 2000ж./ в региона са Бенковски, Чорбаджийско /Кърджалийска област/, Хрищени /Старозагорска област/, Копринка, Бузовград, Шейново, Енина, Ябълково, Горски извор, Обручище /Гълъбово/ и др. Основната част от селата обаче са с население под 500д. и това се отнася главно за Кърджалийска област. Тези различия се дължат на различните условия за земеделие в планинските и низинни части от региона.

В административно отношение селищата в региона са организирани в 29 общини /7 в Кърджалийска и по 11 в Хасковска и Старозагорска области/.

V. Стопанство.

Развитието на стопанството в Източния Тракийско-Родопски регион е под въздействието на множество фактори, сред които изпъкват природните, демографските и географското положение. Тези фактори определят и специфичната стопанска структура. Водещ отрасъл е промишлеността и главно тежката добивна промишленост. Повечето стопански субекти в региона са ориентирани към основните градски центрове и “Марица-Изток”. В региона са регистрирани около 42000 активни стопански субекта или 9,4% от всички в

страната. Основната част от тях са в търговията, транспорта, общественото хранене и другите обслужващи отрасли и дейности.

Първичният икономически сектор в региона е развит на базата на богатите находища на въглища, руди на цветни метали, нерудни полезни изкопаеми и специфичните почвено-климатични условия в отделните части от територията му.

Развитието и облика на Вторичния икономически сектор до голяма степен са предопределени от условията за развитие на добивните отрасли.

Третичният сектор в сравнение с други региони от страната е по-слабо развит, поради липсата на ресурси за развитие на международен туризъм и културните особености на населението.

1. Водещ стопански отрасъл в региона е **промишлеността.** Промишленото развитие на региона се осъществява с бързи темпове главно през периода от началото на 60-те до края на 80-те години. През този период се очертават и основните специализиращи промишлени отрасли: енергетика, ХП, ЛП, ХВП и промишленост за строителни материали.

А/. **Енергетиката** в региона се развива на базата на запасите от лигнитни въглища в “Марбас” и “Марица-Изток” и хидроресурсите на реките Арда и Тунджа. В региона се произвеждат около 29% от електроенергията и 85% от въглищата в България. В “Марица-Изток” работят 3 големи кондензационни ТЕЦ с обща мощност 1940мгвт, а в “Марбас” - само 1 значително по-малка ТЕЦ. Топлофикационни ТЕЦ има в Стара Загора и Хасково. В Гълъбово функционира брикетна фабрика с капацитет 1,6млн.т годишно.

Значение за енергетиката в региона имат и построените ВЕЦ на реките Арда и Тунджа. Те разполагат с около 15% от инсталираните мощности във ВЕЦ на страната и произвеждат около 15% от електроенергията, произведена от ВЕЦ.

Б/. На базата на находищата от оловно-цинкови руди в Кърджалийска и Хасковска област, в региона са развити **рудодобивът и цветната металургия**, които произвеждат около 10,6% от продукцията на отрасъла в страната. Оловно-цинкови руди се добиват доскоро в рудниците край Ардино, Еньовче, Звездел и Маджарово. През последните 2 години много от тях са закрити, а производството е съкратено значително. Обогатяването на рудите и производството на метали днес е концентрирано в КЦМ"Кърджали", където се произвеждат около 12% от цветните метали в страната. Цветната металургия предопределя до голяма степен развитието на някои отрасли от машиностроенето и електрониката.

В/. **Машиностроенето** е представено от множество предприятия от различни подотрасли. Номенклатурата на производството до голяма степен е съобразена със специфичните условия в региона и отделните административни области. Този район произвежда около 14,7% от машиностроителната продукция в България, като през последните 5 години делът му нараства с над 2 пункта. Водещите предприятия са "Берое" в Стара Загора /промишлени роботи/, ДЗУ /Стара Загора/, предприятието за радиоизотопна апаратура /Стара Загора/ и други /основно от електрониката и електротехническата промишленост/. В региона се произвеждат и около 2,7% от електродвигателите в страната /Ивайловград/, голяма част от осветителните тела за автомобили /Стара Загора/, нисковолтова апаратура /Харманли/ и др. Силно представено е производството на хидравлична техника в предприятията на Казанлък, Чирпан и Кърджали.

Във връзка с развитието на селското стопанство и наличието на много предприятия от ХВП, в региона се произвеждат разнообразни машини и оборудване за ХВП - Стара Загора /бутилираща техника, помпи, резервни части/, Чирпан /машинни корпуси/, Хасково /месопреработващи и млекопреработващи машини и машини за обработка на тютюн/, Момчилград, Любимец.

Развитието на ХП в региона е основният фактор за развитието на производства на машини за отрасъла - Хасково /комплексно оборудване/, Кърджали / инструменти/ и др.

Екологичните проблеми в Източния Тракийско-Родопски регион и главно в района на "Марица-Изток" и "Марбас" са факторът за производството на пречиствателна и климатична техника в Димитровград, Симеоновград, Кърджали и Ивайловград.

Наред с горепосочените производства, в региона се произвеждат и строителна техника /Хасково/, битова арматура /Свиленград/, части за текстилни машини /Казанлък/, минно оборудване /Кърджали/, металорежещи машини /Любимец/ и др.

Към машиностроенето се отнасят и ремонтните предприятия в Раднево, Димитровград и Гълъбово, които обслужват основно въгледобива.

През последните 10 години повечето от предприятията в машиностроенето намаляват неколкократно производството си поради ограниченото търсене на продукцията им.

Г/. Химическата промишленост също е силно развита в региона, поради наличието на суровини и потребителско търсене. Регионът произвежда около 6,8% от химическата продукция в България. Представен е от 2 предприятия в Димитровград и Стара Загора, в които се произвеждат азотни и фосфорни торове, азотна и сярна киселина. Тези производства са силно замърсяващи въздуха, водите и почвите в района на Димитровград и Стара Загора.

Д/. Промишлеността за строителни материали разполага с богата суровинна база за своето развитие в региона. В тази връзка тук са застъпени производствата на цимент, азбестово-циментови изделия и негасена вар /Димитровград/, стоманобетонни конструкции /Стара Загора, Кърджали и Димитровград/, кариерни материали /Стара Загора, Любимец, Димитровград и др./, тухли и керемиди /Любимец, с.Чорбаджийско, с.Черна гора/, гипс /Раднево/, трас и перлит /Кърджали/ и др. В региона се произвеждат 11,3% от тухлите в страната, а като цяло делът на продукцията в промишлеността за строителни материали спрямо общата за страната е 12,1%.

Въпреки разнообразното производство на строителни материали, регионът внася вар, тухли, керемиди и други строителни материали главно от Северния централен регион.

Г/. Дърводобивната, дълвообработваща и мебелната промишленост в региона са развити както на базата на местни, така и на вносни суровини. Регионът произвежда 6,7% от облите и цепени дървени материали в страната, поради ограничените му горски ресурси. Дървообработващи предприятия има в Казанлък, с.Г.Сахране, Гурково и Чирпан. В тях се обработва предимно широколистна дървесина. Мебелни предприятия работят в Стара Загора, Хасково, Димитровград и Кърджали.

Д/. Богатата селскостопанска и промишлена суровинна база са предпоставка за развитието на повечето отрасли от **леката промишленост /**текстилна, трикотажна,

шивашка, обувна, кожаро-кожухарска и галантерийна/.

Силно развита в региона е **текстилната промишленост.** В него се произвеждат 17,2% от продукцията на текстилната и трикотажната промишленост в България. Водещ подотрасъл е **вълненотекстилната промишленост**, като в региона се произвеждат 35,5% от вълнените платове в страната. Основен център на подотрасъла е Казанлък.

В региона се произвежда основната част от копринения текстил в България /около 46% от копринените платове/. Центрове на този подотрасъл са Хасково, Свиленград, Харманли и Димитровград /полиестерна коприна/. Полиамидна коприна се преработва и в Казанлък, а преработката на естествената суровина се извършва и в Ивайловград.

Значително по-слабо развита е **памукотекстилната промишленост**, тъй като в региона се произвеждат едва около 2,6% от памучните платове в страната. Същевременно тук се добива основната част от памука, който се обработва в Чирпан и Димитровград. Основното предприятие от подотрасъла обаче е в Хасково. В Казанлък /фирма “България”/ се намира единственото предприятие в страната за производство на конци.

Силно развита в региона е и **трикотажната промишленост** на базата на местните суровини /текстилните предприятия/ и наличието на женска работна ръка. Основните й центрове са Стара Загора, Казанлък, Чирпан и Кърджали.

Развитието на текстилната промишленост в региона, наличието на работна ръка и потребление са основните фактори за развитието на **шивашката промишленост.** Тя дава около 8% от продукцията на отрасъла в страната, като основни нейни центрове изпъкват Стара Загора, Хасково, Димитровград, Чирпан, Свиленград, Кърджали и др. През последните 5 години обаче делът й спада с 4 пункта.

Значително развитие през последните 20 години получава и **кожено-галантерийната промишленост** в Димитровград, /предприятието”Леда” е едно от първите приватизирани предприятия в България след 1989г./, както и **обувната промишленост** в Хасково /”Хъш Пъпис”/ и Крумовград. `Регионът произвежда около 6% от обувките в страната /без каучуковите/.

Е/. Хранително-вкусовата промишленост в региона произвежда около 12% от продукцията на отрасъла в страната, като този дял се запазва през последните 10 години постоянен. С най-голям дял в продукцията на отрасъла са консервната, тютюневата, производството на бира и безалкохолни напитки, винарската и спиртоварната промишленост.

Първичната преработка на тютюна е застъпена в почти всички селища от Източни Родопи, а ферментационни предприятия функционират в Хасково и Кърджали. Производството на цигари е концентрирано в Хасково и Стара Загора /"Слънце"/. В региона се произвеждат около 19% от тютюневите изделия в България и около 37% от манипулирания тютюн. През последните няколко години се отбелязва намаляване на дела на тютюневата промишленост от региона в продукцията на отрасъла за страната, поради затрудненията при отглеждането на тютюна.

Развитието на **млекопреработвателната промишленост** в Източния Тракийско-Родопски регион се базира на богатата суровинна база. Основните мощности са концентрирани в Стара Загора, Казанлък, Раднево, Чирпан, Хасково, Димитровград, Кърджали и други по-големи консумативни центрове в региона. Обемът на производството на сирене и кашкавал обаче е едва 3,5% от този в страната. Само за 1 година делът на подотрасъла в този за страната намалява с 2 пункта, което се дължи на спада в животновъдството и ограничаването на суровинната база.

Месната промишленост в региона е представена от предприятия в областните центрове, а в Стара Загора се намира един от най-големите птицекомбинати в страната, който работи с незначителна част от мощностите си. В региона се добиват около 5,3% от месото и месните произведения в България, като по този показател той отстъпва на всички останали региони в страната.

Консервната промишленост разполага също със значителни ресурси за развитието си /суровини, работна ръка, наличието на традиционни пазари и др./. В региона се произвеждат 7,7% от зеленчуковите и 7,5% от плодовите консерви в страната. Основните производствени мощности функционират в Стара Загора, Казанлък, Димитровград, Чирпан. В предприятията на последните 2 града се произвежда млян червен пипер.

Винарската и спиртоварната промишленост в региона също разполагат с богата суровинна база за развитието си. Тук се произвеждат около 12% от гроздовите вина в страната и почти толкова от ракиите. Основните центрове на тези производства са Чирпан, Стара Загора, Казанлък, Хасково и Любимец.

Мелничарската, спиртоварната и маслендобивната промишленост също разполагат с богата суровинна база за развитието си. Големи мелнични

комбинати работят в Стара Загора, Хасково, Харманли, Любимец и др. В Стара Загора се произвеждат още концентрирани фуражи, олио, макаронени изделия и редица други продукти. Маслодобивно предприятие функционира и в Харманли. В региона се произвеждат 16,4% от растителните масла в страната, като основният център на това производство е Стара Загора.

Пивоварната промишленост е традиционен отрасъл на ХВП в региона. Тя е застъпена в Стара Загора /"Загорка"/ и Хасково /"Астика"/, като тези предприятия имат цехове за бутилиране и в Кърджали и други селища от региона.

Производството на безалкохолни напитки е застъпено основно в Стара Загора /първото предприятие на "Пепси кола" в България/, Кърджали и Хасково, а в Меричлери функционира предприятие за бутилиране на минерална вода.

2. Селско стопанство. Отрасълът е втори по значение в стопанската структура на Източния Тракийско-Родопски регион и осигурява базата за развитие на ХВП и леката промишленост на територията му.

Водещ отрасъл е **растениевъдството**, поради благоприятните почвено-климатични условия и възможностите за механизирана обработка на земята. На територията на региона се намират 10,5% от обработваемите земи в България и 10,3% от посевните площи. Около 92% от обработваемите площи са заети с ниви (89,5% за страната), а естествените ливади заемат едва 3,5% от обработваемата земя (5,9% за страната). Средно на 1 жител от региона се падат 5,5дка обработваема земя, при 5,7дка/1жител за страната. Основната част от обработваемите земи се намира в област Стара Загора, където обаче намаляването на площите им е най-голямо, поради открития въгледобив.

Основната част от посевните площи (около 64%) са заети със **зърнени култури** , които дават около 25% от селскостопанската продукция в региона. Основната зърнена култура в региона е **пшеницата**, която се отглежда в Хасковско и Старозагорско. Отглежда се пшеница от сортовете "Тракия", "Янтар", "Преспа" и др. Добивът на пшеница обаче е едва 9,9% от общия за страната, а добивът на **ръж** е само 13,6% от този за страната. В региона се отглеждат върху ограничени площи **царевица /**4,5% от добива в страната/, **ечемик /**18,4% от добивите в страната/, **овес /**6,7%/, **соя, грах** и други зърнени култури.

Водещо място в структурата на растениевъдството заемат **техническите култури** /25,5% от посевните площи в региона/, като най-важната от тях е **тютюнът** /15,3% от посевните площи с технически култури в региона/. Отглежда се основно ориенталски тютюн и то в Източни Родопи. Регионът произвежда около 43% от

ориенталския тютюн в страната /1-во място сред останалите региони/.

Втора по значение за региона техническа култура е **слънчогледът.** Той заема 66% от площите с технически култури, а добивът му представлява около 7% от добивите в страната. Слънчоглед се отглежда основно в Старозагорското поле, като най-разпространен е сортът “Албена”.

Важна техническа култура за региона и страната е **памукът.** Площите му представляват над 89% от площите с памук в страната и над 15% от площите с технически култури в региона. Годишно се добиват над 10000т неомаганен памук или 91% от памука в България. Тази култура е застъпена основно в Старозагорско и Димитровградско, като основните сортове са “Гарант”, ”Балкан” и “Огоста”.

Природните условия в региона са благоприятни и за отглеждането на **фъстъци,** чиито площи са около 4% от площите им в страната. Площи със **захарно цвекло** са ограничени /около 3,5% от добивите в страната/.

Почвено-климатичните условия са благоприятни за отглеждането на **етерично-маслени култури /маслодайна роза, лавандула, анасон, мента и др./.** Основната част от площите с тези култури са в Казанлъшкото поле, като през последните 10 години те са силно ограничени, а добивите намалени неколкократно, което води и до спадане на производството на предприятието “Българска роза” в Казанлък.

Регионът е изявен производител на зеленчуци, картофи, дини и пъпеши /около 4,5% от посевните му площи и около 9% от площите на тези култури в страната/. Най-силно застъпени от тях са **зеленчуците.** Отглеждат се основно домати, червен пипер, зелен пипер, кромид лук, краставици, зеле, зелен фасул. Добивите на зеленчуци в региона представляват около 7% от тези в страната /9,5% от доматите, 13% от зеления пипер, 12% от червения пипер и т.н./.

Основният район за отглеждането на **дини и пъпеши** е поречието на Марица в Хасковска област. В региона се добиват над 15% от дините и пъпешите в страната, той е сред основните доставчици за столицата.

Почвено-климатичните условия в региона са благоприятни и за отглеждането на разнообразни **плодове /**ябълки, сливи, грозде, ягоди, круши, праскови, череши, кайсии, зарзали и др./. Общата площ с тези насаждения е около 9% от площите им в страната, а добивите са 9,1% от добивите в България.

С максимални площи и добиви са **лозята** /78% от производството на плодове в региона и 12% от добитото грозде в страната/. Основните масиви с лозя са в Старозагорско, Чирпанско и с.Узунджово /Хасковско/. В низинните части от региона се намират масивите с **ябълки** /около 4,5% от добивите в страната/.

В региона се отглеждат още **орехи /**Старозагорско/, **лешници /**Ивайловградско/, **бадеми /**Тополовградско/ и др. Във връзка с развитието на животновъдството в региона са застъпени и разнообразни **фуражни култури.** Тук се добиват над 7% от силажната царевица, зеления силаж, люцерната и над 8% от сеното в страната.

Животновъдството в Източния Тракийско-Родопски регион се развива под въздействието на богатата суровинна база, наличието на работна ръка и потреблението на животновъдната продукция. Водещ подотрасъл е **говедовъдството** - 17,5% от говедата в страната /включително 17,4% от кравите/ и около 21% от биволите. Основната част от говедата се отглеждат в Старозагорско и Хасковско, а биволите - главно около Харманли по поречието на Марица.

В Източни Родопи има благоприятни условия за отглеждането на **овце -** там са около 9% от овцете в България. В региона се намират и около 8% от свинете, отглеждани основно в частни стопанства. В него съществуват благоприятни условия за развитието на **бубарството,** главно в района на Свиленград, Харманли и Ивайловград.

За нуждите на частните стопанства през последните години нараства броят на **козите** (11% от страната), **конете** (около 7%), **магаретата** (15%), **мулетата и катърите** (над 15%), **зайците** (около 8%), **пчелните семейства** (около 9%) и **птиците** (11,7% от страната).

В региона се добиват около 15% от млякото в страната, около 9% от яйцата, 10% от вълната и значителна част от останалите животновъдни продукти. Това от една страна задоволява потребителското търсене в територията му, а от друга страна е предпоставка и за развитието на връзките с останалите региони от страната.

3. Транспорт. Този стопански отрасъл е от особена важност за цялостното развитие на региона. Водещ е ж.п. транспортът. През територията на региона

преминават важни за България ж.п. линии като: Русе-Стара Загора-Димитровград· Кърджали-Подкова; София-Пловдив-Стара Загора-Бургас; София-Пловдив· Свиленград и др. По тях се превозва основната част от стоките и пътниците в региона, тъй като този вид транспорт е значително по-евтин в сравнение с останалите. Общата дължина на ж.п. линиите достига около 8% от тези в страната. Основните ж.п. възли в региона са Стара Загора и Димитровград.

Автотранспортът има водещо значение основно за Източни Родопи. На територията на региона се намират около 13% от общата дължина на автомобилните пътища в страната, като средната им гъстота е 334км/1000км^2. По-голяма е гъстотата в северните части на региона, във връзка с особеностите на релефа. През региона преминават трасетата на автомагистралите “Хемус” и “Марица” или едва 0,5% от общата дължина на шасейната мрежа в България.

4. Добре развита в Източния Тракийско-Родопски регион е и **съобщителната мрежа** . На територията му се намират около 12% от ПТСС в България, около 9% от всички телефонни постове, над 10% от регистрираните телевизори и радиоапарати, което е доказателство за относително висок жизнен стандарт на населението му и добре изградена комуникационна система.

5. Антропогенните и природни туристически ресурси са предпоставка за развитието главно на познавателен вътрешен **туризъм** и кратковременна рекреация в грайградските зони и паркове на Стара Загора, Казанлък, Хасково.

6. Основната част от здравната и **образователната инфраструктура** е концентрирана в най-големите селища, което затруднява обслужването на населението. Същевременно развитието на въгледобива в региона повлиява положително върху **здравната инфраструктура**, като в него се намират около 12% от леглата в болничните заведения от страната.

На територията на региона функционират 1 ВУЗ и 3 колежа с 8000 студенти и 900 преподаватели.

7. Инфраструктурата на **културата** е представена от 8 театъра, 12 кина, 22 музеи, 622 читалища и 1068 библиотеки /13,5% от страната/. По-голямата част от тези институции обаче през последните няколко години отчитат значително намаляване на посещенията, което се дължи на стопанската криза.

VI. Място на региона в НС.

Вследствие специализацията на стопанството в Източния Тракийско-Родопски регион в определени отрасли и дейности на базата на специфичните му природни,

стопански и демографски условия и ресурси, днес то има водещо място в НС във въгледобива и електропроизводството, цветната металургия, ХВП, текстилната и трикотажна промишленост, производството на промишлени роботи, торове, тютюневи изделия и др. Тази специализация има възможност да се запази и в перспектива при новите пазарни условия.

VII. Връзки на региона.

Вътрешнорегионалните връзки са на базата на различната стопанска специализация на отделните области и общини. В тази връзка в посока север-юг се изнасят зърно, храни, машини, въглища и електроенергия, хранителни и етерични масла, облекла и обувки, пиво и безалкохолни напитки, вина, ракии и др. В обратна посока се транспортират тютюн, цветни метали, строителни материали и др.

Към другите региони на България се изнасят цветни метали, електроенергия, въглища, промишлени роботи, етерични масла, текстил, изкуствени торове и препарати за растителна защита и др.

От другите региони на страната се получават горива, транспортни машини, електроника, черни метали, дървесина и др.

VIII. Териториално-административно деление и основни селища в региона.

Територията на региона е поделена на 3 области и 29 общини /по 11 в Хасковска и Старозагорска области и 7 в Кърджалийска област/.

С максимален стопански и демографски потенциал е **Старозагорска област.** Територията й е 5146,9км^{2}, а населението е около 386000д.

Център на областта и на целия регион е град **Стара Загора** /148000ж./. Той е наследник на тракийско селище още от началото на I.хил.пр.Хр. През вековете многократно променя наименованието и облика си /Берое, Верея, Августа Траяна, Боруй, Иринополис, Ески Заара и др./. Градът е стар занаятчийски, гарнизонен и административен център в Горно-Тракийската низина. След Освобождението се превръща и в център на леката промишленост, а след Втората световна война става център на електрониката и електротехническата промишленост, ХП, пивопроизводството, производството на тютюневи изделия, текстил, трикотаж и др. В близост до града е "Марица-Изток", където е заета голяма част от работната му сила. Градът е важен транспортен център, има и летищен комплекс. Стара Загора е и културен център. В него има опера, театър, няколко радиостанции, кина. В западната част на града се намират сградите на Тракийския университет.

Втори по големина град в областта е **Казанлък** /57000ж./. Още преди Освобождението е известен като център на производството на розово масло, гайтани и казанджийство. Днес селището разполага със значителни мощности от ВПК, текстилната, консервна и дървообработващата промишленост. В него се намира фирма "Кремона" - единственото предприятие за производство на музикални инструменти в България. В североизточната част на града се намира Казанлъшката гробница, а в центъра му е богатият с експонати градски музей.

Град **Раднево** /14100ж./ е център на въгледобив и в него е централната ремонтна база на "Марица-Изток". Функционира и предприятие за печен гипс.

В град **Гълъбово** /9600ж./ функционира брикетна фабрика.

Град **Чирпан /**19000ж./ е център на винопроизводство и производството на хидравлични и селскостопански машини. Той е родно място на поета П. Яворов.

Хасковска област има територия 5524,5 км^2 и население 285000д. Център на областта е град **Хасково** /79300ж./. Той възниква като селище на важен кръстопът към Егейско море и Истанбул. В него функционират предприятия за производството на тютюневи изделия, пиво, безалкохолни напитки, текстил, машини за химическата и ХВП.

Димитровград /48800ж./ е ново селище, образувано от съединяването на селата Марийно и Коньово. Намира се на река Марица и отстои на 17км от Хасково. Развитието му е свързано с въгледобива, електропроизводството, производството на строителни материали и химически торове.

Свиленград /18600ж./ е гранично селище, дължащо развитието си на КПП "Кап.Андреево" и предприятията за коприна, битова арматура и нестандартно оборудване. В града се намира една от свободните безмитни зони в България, което спомага допълнително за благоприятното му развитие, наред с обслужващите функции като крайгранично селище.

Харманли /21400ж./ е център на ХВП, производството на строителни материали и др.

Тополовград /6800ж./ се намира в подножието на Сакар. В него работят предприятия за медицински инструменти, пластмаси и облекла.

Ивайловград /4900ж./ е център на бубарството и тютюнопроизводство. В него има предприятие за електродетайли и крепителни елементи. Селището, заедно с едноименната община, е включено към Хасковска област при новото ТАД в началото на 1999г.

Кърджалийска област има площ 3215,5км^2 и население 211300д.

Център на областта и Източни Родопи е град **Кърджали /**45300ж./. След 1989г. населението му намалява почти 2 пъти, поради емиграциите. Сега в града функционират КЦМ, предприятие "Бентонит", трикотажно предприятие и някои частни шивашки предприятия. В града има филиал на ПУ"П.Хилендарски" с богословски факултет.

Момчилград /8400ж./ е тютюнопроизводителен център, в който се намират и предприятия за земеделски сечива и шивашки изделия.

Ардино /4200ж./ е център на тютюнопроизводителен район, в него има и предприятия за трикотаж и шивашки изделия.

Крумовград /5400ж./ също е център на тютюнопроизводителен район и има предприятие за обувки.

IX. Проблеми и перспективи за развитие на региона.

Бъдещото развитие на Източния Тракийско-Родопски регион е немислимо без решаването на множество проблеми от различен характер: обезлюдяването и

високата безработица в Източни Родопи, намаляването на горските ресурси, екологичните проблеми в района на “Марица-Изток” и “Марбас”, западането на традиционни дейности като бубарството и тютюнопроизводството и др. Всичко това налага развитието на региона да бъде съобразено в още по-голяма степен с благоприятните му почвено-климатични условия за развитие на селското стопанство, с наличието на суровинна база за строителната и химическата промишленост, с благоприятното му транспортно-географско положение и очакваното разширяване на връзките с Турция и Гърция и т. н.

Powered by
Bukvar.bg
© 2010-2024